საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

ქართული ენციკლოპედიის ი. აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია

იმერეთი

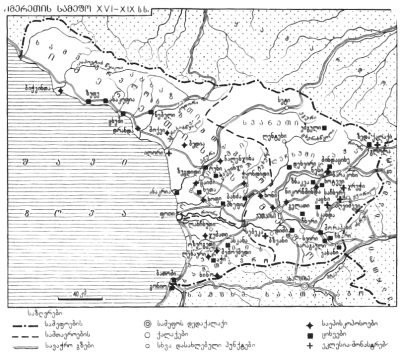

იმერეთის რუკა

იმერეთი, 1. ფართო მნიშვნელობით დასავლეთ საქართველოს ისტორიული სახელწოდება, ისევე როგორც ეგრისი, - ლაზიკა, კოლხეთი, აფხაზეთი; 2. დასავლეთ საქართველოს ერთ-ერთი ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარე (ადმ.-ტერ. დაყოფა იხ. სტ-ში იმერეთის რეგიონი). ეთნოგრაფიულ ი-ს აღმ-იდან ქართლისგან ლიხის ქედი გამოყოფს, სამხრ-ით სამცხე ესაზღვრება, ჩრდ-ით – რაჭა და ლეჩხუმი, დას-ით – სამეგრელო, ხოლო სამხრ.-დას-ით – გურია. სახელწოდება დაკავშირებულია ამ მხარის მდებარეობასთან – ი., ე. ი. ლიხსიქითა მხარე. გამოთქმულია ასევე მოსაზრება, რომ ტერმინი „იმერეთი" მომდინარეობს „იბერების" სატომო სახელიდან. XV ს. II ნახ-იდან ი. დამოუკიდებელი ფეოდ. სამეფო იყო (იხ. სტ. იმერეთის სამეფო).

აღმ. საქართველო თუ ქართულ წყაროებში ამერეთად (ლიხის ქედის ამიერ მხარედ) იწოდებოდა, დას. საქართველოს (ლიხის ქედის იმიერ მხარეს) ი-ს უწოდებდნენ. XIX ს-ში აღმ. საქართველოში მცხოვრებთათვის „იმერელში" დას. საქართველოს ყველა მკვიდრი მოიაზრბოდა. დას. და აღმ. საქართველოში მცხოვრები ქართველების აღსანიშნავად ქართველი ისტორიკოსებიც ხშირად „იმერნი და ამერნის" ხმარობდნენ. ვახუშტი ბაგრატიონი წერდა: „...ძლიერისა ბრძოლითა მოსწყდნენ მრავალნი იმერნი და ამერნი". ასე რომ „იმერეთი" მომდინარეობს სიტყვიდან "იმიერი" (შემოკლებით – იმერ), რაც ქართული საისტ. წყაროებით გულისხმობს იქითას, გაღმას, გადაღმას, მიღმას.

ი. ორ ნაწილად – ზემო იმერეთად და ქვემო იმერეთად იყოფა. ზემო ი. ქართლ-იმერეთის ქედიდან იწყება და აღწევს იმ ადგილამდე, სადაც მდინარეები ყვირილა (ჩრდ.) და ხა ნისწყალი (სამხრ.) მდ. რიონს ერთვის. ქვემო ი. მოიცავს ტერიტორიას მდ. ყვირილის შესართავიდან მდ. ცხენისწყლამდე. ქვემო ი. კოლხეთის დაბლობზეა გაშლილი. ის მეტნაკლებად პლატოა, ვაკეა, ხოლო ზემო ი. მთაგორიანი მხარეა. გარდა ზემო და ქვემო ი-ისა, გამოიყოფა აგრეთვე ოკრიბა.ი-ის ცენტრია ქ. ქუთაისი. XVIII–XIX სს. მიჯნაზე ი-ში 120 ათ. მცხოვრები იყო.

„ზემო იმერეთი" ფეოდ. ხანის გვიან საუკუნეებში გაჩენილი ტერმინია. უფრო ადრე ი-ის აღმ. მხარის სახელწოდება არგვეთი (მარგვეთი) იყო. შემდეგ თანდათან „არგვეთი" დღე-ვანდელი ი-ის აღმ. ნაწილს ეწოდა, ხოლო დას. ნაწილს კი – „სამოქალაქო". „იმერეთს" პირველად იხსენიებს დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსი: „მას ჟამსა მეფე გარდავიდა იმერეთს".

ეთნოგრაფიულად ზემო და ქვემო ი. განსხვავდებოდა ერთმანეთისგან, რასაც, უპირვე-ლეს ყოვლისა, რელიეფი, ბუნებრივ-გეოგრ. გარემო და კლიმატი განსაზღვრავდა. ზემო ი-ში ზაფხული ზომიერად გრილია, ხოლო ზამთარი შედარებით ყინვიანი. აქ ჰავა უფრო მშრალია, რელიეფი ხასიათდება გორებისა და ხეობების სიხშირით. ამდენად, ზემო ი-ში მეტწილად ხევური დასახლებაა. ქვემო ი-ში, რ-იც კოლხეთის დაბლობის გაგრძელებას წარმოადგენს, ზამთარი და ზაფხული უფრო თბილია. აქ დასახლება გაშლილ ვაკეზე მდებარეობს და ეზო-კარმიდამო დიდია.

არგვეთში (ზემო ი-ში) ძირითადად მევენახეობა და მესაქონლეობა იყო გავრცელებული. ვაზის კულტურა მაღლობ ადგილებში კარგად იყო განვითარებული (ვანი, ბაღდათი, ჭია-თურა, საჩხერე, ხარაგაული). იმერელი გლეხები ძირითადად ფეტვის მჭადით იკვებებოდნენ. ფეტვის გამშრალ თავთავებს ჩამურში ცეხვავდნენ. იმერეთის ჩრდ.-დას. რ-ნებში გვიანობამდე შემოინახა ხორბლის ძველი ჯიშებიც: მახა, იფქლი, ზანდური, კენტეხილა. 1578 ქუთაისის საყდრის დავთრის მოხედვით ქვემო იმერელი გლეხები სწირავდნენ: ღვინოს, საკლავს, ღომს, ფეტვს, გოჭს, ქათამს, ყველს, კვერცხს, თევზს. ქვე-მო (ვაკე) ი-ში წამყვანი კულტურებია მცენარეები: დაფნა, ლეღვი, ხურმა და სხვ. ი-ის პლატოზე მოჰყავდათ მარცვლეული კულტურები. როგორც ვახუშტი ბაგრატიონი მიუთითებს, ი-ში მარცვლეულის ყველა ჯიში ითესებოდა. განსაკუთრებით დიდი რაოდენობით „სთესენ ღომსა ფრიად და გამოიზრდებიან მით". მოგვიანებით ი-ში მარცვლეული კულტურებიდან სიმინდის მოყვანამ წამყვანი ადგილი დაიკავა, რამაც უკან გადასწია ტრად. მარცვლეული კულტურები - ხორბალი, ქერი და ფეტვი. ი-ში ყანების დამუშავების ნადური ფორმა არსებობდა. ბარის სოფლებში ბამბასაც თესდნენ (თითქმის ყველა ოჯახი), რ-საც ტანსაცმლისა და ლოგინისათვის იყენებდნენ.

ი-ში მესაქონლეობა მეურნეობის ერთ-ერთი წამყვანი დარგი იყო. ძროხა უზრუნველყოფდა ოჯახს რძის პროდუქტებით, ჰყავდათ ცხვარი და თხაც. იმერული ცხვარი, რ-იც კარგი გამრავლების უნარით, ნაზი მატყლითა და ხარისხიანი ხორცით გამოირჩევა. ამას 1578 ქუთაისის საყდრის დავთარიც ადასტურებს. ხანისწყლის ხეობის საეკლ. გლეხებს მატყლის გადასახადი ჰქონდათ დაკისრებული. ი-ის თითქმის ყველა სოფლის მკვიდრი თუ დიდი რაოდენობით იხდიდა ღვინოს (13-იდან 25 კოკამდე), ხანისწყლის ხეობის სოფლების (კორხითის, პიტინისხევის, ხოლასკურის, ალისმერეს) მცხოვრებნი ამ გადასახადისაგან თავისუფალი იყვნენ, სამაგიეროდ მათ შეწერილი ჰქონდათ გადასახადი იფქლზე, პურზე, სანთელზე. აქვე მეცხენეობის მაღალი დონის დამადასტურებელია ისიც, რომ მათ ევალებოდათ „ცხენით სამსახური", „ყოვლის დღით ულაყით სამსახური" და „მეულაყეობაჲ".

ი-ში საცხოვრებელი სახლები ძირითადად ხის იყო, რასაც აქაური კლიმატური პირობები (ტენიანობა) და ფლორა (ტყის სიხშირე) განაპირობებდა. გვხვდებოდა როგორც ერთსართულიანი, ისე ორსართულიანი ოდა-სახლები. ოდასთან ახლოს, ეზო-კარმიდამოში, განცალკევებით იდგა სამზარეულო სახლი, რ-შიც საჭმელს ამზადებდნენ.

ზემო ი-ში მთლიანად და ქვემო ი-ის მაღლობ ადგილებში ძირითად სატრანსპორტო საშუალებას ჩოჩიალა, ანუ აჩაჩა ურემი წარმოადგენდა. მისი კონსტრუქციული თავისებურება თრევისა და გორვის პრინციპის შეერთებას წარმოადგენდა. მის წინა ნაწილში მოთავსებული ფრჩხილები, რ-ებიც მიწაზე ეთრეოდა, სრიალებდა და მუხრუჭის ფუნქციას ასრულებდა. ღობეები წნულისაგან კეთდებოდა. ჭიშკარი ფიცრული ჰქონდათ.

XVII ს. შუა ხანებში ი-ში ნამყოფი რუსი ელჩი. ა. იევლიევი ი-ის დასახლებების შესახებ წერდა: „სოფლები და დაბები, აგრეთვე თვით სოფლებსა და დაბებში სახლები, ერთმანეთისაგან დაცილებულია, გაფანტულია ბორცვებზე, დაბლობებზე, მთებს შორის და მთებზედაც. სადაც წყაროებია, მათი დასახლება იქ არის და სახნავ-სათესიც. მხოლოდ მიჯრით, ერთად კი არ არიან დასახლებულები, არამედ ორი, სამი, ათი, ოც-ოცი კომლი და ესენიც ერთმანეთისაგან ერთი ისრის ტყორცნის მანძილით არიან დაშორებულები. ყოველ ეზოს გარშემორტყმული აქვს ყოველგვარი ხილეული და ვაზი, ისე გეგონება, ტყეში ცხოვ-რობენ, არც კი მოჩანს". ი-ში დასახლების ფორმის შესახებ საფრანგეთის მეფის კონსული ჟაკ ფრანსუა გამბაც მოგვითხრობს, რ-იც 1820_24 იმყოფებოდა საქართველოში: „იმერლები სამეურნეოდ დაბლობს იყენებენ, მაგრამ სახლ-კარად მაღლობ პლატოებს ირჩევენ წყაროებთან ახლოს. ციებისაგან თავის დასაცავად ამ წინდახედულობის გარდა... სახლებში ცეცხლი მუდმივად დღედაღამ უნთიათ. ეს ჰაერის გაწმენდის ყველაზე საუკეთესო საშუალებაა და, ამასთანავე, მიწის სინესტესაც შთანთქავს... ხორცს მაინცდამაინც არ ეტანებიან; ძალზე უყვართ მჟავე. ღვინოს ბევრს სვამენ. მათი ტანსაცმელი, განსაკუთრებით კი თხის ბეწვისაგან დამზადებული ქეჩის მოსასხამები, ტემპერატურის მკვეთრ დაცემას მათ იოლად გადაატანინებს ხოლმე. ამის გამო მათ ციება

არ ემართებათ. სწორედ ამან შეუნარჩუნა ამ ხალხს სილამაზე და სილაღე, რის გამოც მათ ადამიანთა მოდგმის ნიმუშად თვლიან..." არანაკლებ ხოტბას ასხამდა აქაურ მკვიდრებს გერმანელი მოგზაური მ. ვაგნერი (იმოგზაურა 1843-46): „ქუთაისის იმერელ მოსახლეობაში ამოიცნობა ქართული ძირითადი ტიპი, მაგრამ სახის ნაკვთები გამომეტყველია და კეთილშობილი. იმერელი მამაკაცებისა და ქალების სილამაზე განთქმულია. მათი სწორი, თხელი, კეთილშობილი ფორმები სხეულის ნამდვილი სანატურო მოდელებია... ასევე სახის სილამაზით მსოფლიოს ცოტა ხალხები თუ შეედრებიან ძველი კოლხეთის მაცხოვრებლებს - იმერეთის, სამეგრელოს, გურიისა და აჭარის მკვიდრთ. თვით ამაყი ჩერქეზი მამაკაცებიც კი უკან დგანან... უღარიბეს ქოხში ხანდახან შეხვდები ჭრელი ძონძებით დაფარულ ქალს, რომლის მშვენიერი სხეული, მარმარილოში გამოკვეთილი, არაფრით ჩამოუვარდება პიტის სასახლეში ვენერას ქანდაკებას..."

ი-ის ლანდშაფტი (უსწორმასწორო რელიეფი და ტყე), ფაქტობრივად, შეუძლებელს ხდიდა ქართლიდან და სამცხიდან მტრის შესვლას. ის ი-ის მოსახლეობას მტერთან ბრძოლას უადვილებდა. ქართლი და კახეთი კი, ამ მხრივ, შემოსული მტრისათვის ადვილად ხელმისაწვდომი იყო, რაც ადგილობრივი მოსახლეობის შემცირებას ან მიგრაციას იწვევდა. დემოგრაფიულად გაპარტახებულ ქართლსა და კახეთს, მთასთან ერთად, დას. საქართველოს, პირველ რიგში, ი-ის ნამატი მოსახლეობა ავსებდა. ეს პროცესები ერთჯერადი არ იყო - ის საქართველოს მთელი ისტორიისათვის იყო დამახასიათებელი.

ზემო ი-ში დიდი რაოდენობით ამზადებდნენ გობებსა და ჯამებს, რ-ებიც XIX ს-ში სოფ. პერევიდან კალოობისას ქართლშიც გაჰქონდათ გასაყიდად. სკივრების (ზანდუკების) დამზადებით ცნობილი იყო ზემო ი-ის სოფ. მოხვი. აქ წელიწადში 2500 სკივრს აკეთებდნენ. XIX ს-ში ამ ნივთზე დიდი მოთხოვნა იყო, რადგან მას მზითევში ატანდნენ.

იმერლები ხის დახელოვნებული მუშაკები იყვნენ. ამზადებდნენ ხის სას.-სამ. იარაღს, საოჯახო დგამ-ჭურჭელს, წნავდნენ კალათებს, გოდრებს, მეტად განვითარებული იყო მე-ჭურჭლეობა, ქვის კარიერის დამუშავება, ფეიქრობა. აქ თიხის ჭურჭლის ნაწარმის არაერთი ცენტრი არსებობდა (შროშა, ტყემლოვანა, ოკრიბა, ვანი). XI ს-ში რაჭაში ფართოდ გამოიყენებოდა არგვეთის სოფ. ნავარძეთში დამზადებული ჭურები.

ოკრიბის მიკრორაიონში უძველესი დროიდან მოიპოვებდნენ და ამუშავებდნენ რკინას, აგრეთვე ძვირფას მინერალს - გიშერს. ოკრიბელებს გიშრის დამუშავების ხელობა მამა-პაპით მოსდგამდათ. ოკრიბული გიშერი საქართველოს გარეთაც გადიოდა. მას ავი თვალისაგან დაცვის თვისებასაც მიაწერდნენ. ოკრიბაში უხვად მოიპოვებოდა ქვა, რისგანაც საცეხველს ამზადებდნენ. საცეხველში ძირითადად მარცვლეულს (უფრო ღომს), აგრეთვე სელს, მარილს, საჭმლის შესაზავებელ სუნელებს აქუცმაცებდნენ, ცეხვავდნენ არყის გამოსახდელ ხილს.

ი-ის მეურნეობის ერთ-ერთი წამყვანი დარგი იყო მევენახეობა-მეღვინეობა. აქაურ გლეხებს საუკუნეების განმავლობაში ვაზის 75-ზე მეტი ჯიში ჰქონდათ გამოყვანილი. ძველთაგანვე გავრცელებული იყო როგორც ბუნებრივ, ისე ხელოვნურ საყრდენზე გამართული ვენახი, მაღლარს დაბლარი ენაცვლებოდა. ზოგან ვაზი ხეზეც ჰქონდათ აშვებული და მაღალ ბოძებზეც. ი. არის თავისებური გარდამავალი რეგიონი აღმ. და დას. საქართველოს შორის, სადაც მევენახეობის დარგში განვითარდა ორივე მხარისათვის დამახასიათებელი კულტ.-სამეურნეო ტრადიციები. XIX ს. ბოლოს ფრანგი ბარონი დე ბაი წერდა: „ვაზი ამ ქვეყანაში ყველა მცენარეთა დედოფალია, ხოლო ღვინო ადამიანისათვის ნამდვილ კულტს წარმოადგენს".

ი-ში საკმაოდ განვითარებული იყო მეფრინველეობა, მეღორეობა, მეაბრეშუმეობა და მეფუტკრეობა. ამ უკანასკნელის შესახებ ა. იევლიევი წერდა: „იმერეთსა და სადადიანოში ყაჭი (აბრეშუმი) ყველა ქალაქშია გავრცელებული და ყოველი ადამიანი თავისას ყიდის, ვის როგორც შეუძლია. ყაჭი იაფია... უცეცხლო თაფლი უზომოდ იაფია..."

ი-ში ჭურ-მარანი გარეთაა მოწყობილი, ცოტა შემაღლებულ ადგილზე და გარშემო ხეებითაა შემოჩრდილული, რადგან ტენიან ნიადაგიან რეგიონში შენობაში ქვევრების ჩაყრა საზიანოა ღვინისთვის, უმზეობა მას შმორის სუნსა და გემოს სძენს. არცთუ იშვიათია ვაზის ტალავერით დაჩრდილული ჭურისთავი, რ-იც ჰერმეტულად იხურება. მას თავდაპირველად ხის ქერქის ოფიჭო ახურავს, შემდეგ ხის მრგვალი სარქველი - ბადიმი აფარია, ბადიმზე ზემოდან აყალო მიწაა მოტკეპნილი და ბოლოს ფხვიერი მიწაა მოყრილი. იქვე ჭურთან ხის ან ქვის მარანია, რ-შიც ძირითადად ჭირნახული ინახება. არცთუ იშვიათია სამი მხრიდან დახურული „პირღია" მარნები, რ-თა ფასადის მხარე ჭურისთავისკენ ღიაა. მარნის ძირითადი ატრიბუტია ყურძნის ფეხით დასაწური, ხშირად ხის მორისგან გათლილი საწნახელი. იყენებდნენ „გაკუთხულ", ანუ ორივე მხრიდან ბრტყლად გათლილ საწნახელსაც.

ი-ში მექვევრეობის რამდენიმე მნიშვნელოვანი კერა არსებობდა. ასეთებია: შროშა, ბოსლევი, დიდწიფელა, ჩხიროული, ნავარძეთი... შროშა დღესაც ხალხური კერამიკული წარმოების უმნიშვნელოვანესი კერაა საქართველოში. ამ სოფლის მოსახლეობის ერთ-ერთ უმთავარეს საქმიანობას მეთუნეობა წარმოადგენს. ჭურჭელს გლეხი მიწათმოქმედებისაგან მოუწყვეტლივ მთელი წლის განმავლობაში აკეთებდა. ეს დარგი პროფესიულ დონემდე ჰქონდა აყვანილი და შემოსავლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვან წყაროსაც წარმოადგენდა.

საქართველოში პოპულარულია იმერული ყველი, რ-იც ძროხის რძისაგან მზადდებოდა. ტრადიციული იყო ი-დან გარე სამუშაოზე სიარული, რასაც მცირემიწიანობა განაპირობებდა. ამ მიზნით ისინი განსაკუთრებით ქართლისაკენ მიეშურებოდნენ.

ი-ში ხელოსნობისა და შინამრეწველობის რამდენიმე ცენტრი არსებობდა. იგივე შეიძლება ითქვას სავაჭრო პუნქტების შესახებ (ქუთაისი, შორაპანი, ვარციხე და სხვ.). ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სავაჭრო ცენტრად მიიჩნეოდა „წიქვაძის ფონი", რ-იც სამტრედიიდან სამხრ.-აღმ-ით 3 კმ-ში მდებარეობდა. ეს რიონის ყურე იყო და ამ გვარს ეკუთვნოდა. აქ, მდ. რიონზე გამართული იყო „საქვემორო ნავები". „წიქვაძის ფონთან" დაკავშირებულ ვანის რაიონს და „მთის ძირის" მოსახლეობას აქ ჩამოჰქონდა სიმინდი, ლობიო, ნიგოზი, ხილი, ჩირი, ღვინო, შალი, თავშალი, რ-ებიც ხსენებული ნავებით გადაჰქონდათ ქერჩსა და თურქეთში. საქვემორო ნავების სიდიდეზე ის ფაქტიც მიუთითებს, რომ მას 12 კაცი მართავდა. სავაჭრო ცენტრი XIX ს. 80-იან წლებამდე არსებობდა.

ცნობილია იმერული სტუმარმასპინძლობის წესები. იმერელი გლეხკაცი თავისი ქცევითაც გამოირჩეოდა. ბარონი დე ბაი ქუთაისში სტუმრობისას აღნიშნავდა, რომ „სტუმართმოყვარეობა ამ ქვეყანაში დიდი ყურადღებითა და ელეგანტურობით გამოირჩევა. იგი ღებულობს სიდიადის ორმაგ ხასიათს, რადგანაც აქ უცხოელებს პატივს სცემენ განსაკუთრებულად, მეტად მიმზიდველი თავაზიანობით. ამ მიღებაზე სტუმრებს ისე ეპყრობიან, როგორც დიდი ხნის მეგობრებს".

ი-ში მთელ რიგ აგრარულ დღესასწაულებს აღნიშნავდნენ. მაგ. ზემოიმერული კოხიჯრობა, რ-იც ამაღლების ორშაბათს ემთხვეოდა.

ძველად ი-ში წელიწადში ერთხელ თითქმის ყველა ოჯახი იხდიდა „სამხთო წირვას", რ-ის დროსაც ღმერთს ევედრებოდნენ პურ-ღვინის ბარაქას. „საანგელოზო ჭური" განკუთვნილი იყო ოჯახის მფარველი ანგელოზისათვის. ოჯახის ანგელოზის პატივსაცემად მსხვერპლის შეწირვა ყოველწლიურად მაისის თვეში ხდებოდა. ამ დროს ოჯახებში განსაკუთრებული მზადება იყო - აცხობდნენ ხაჭაპურებს, რ-შიც ყველთან ერთად დებდნენ ცხრა სახის ბოსტნეულს; კლავდნენ ქათმებს. კვერებს და ქათამს გობზე დააწყობდნენ. საღამო ხანს მამაკაცები ჭურთან მიდიოდნენ და მის გარშემო იჩოქებდნენ. ოჯახის უფროსი აიღებდა გობს ანთებული სანთლებით და იწყებდა ლოცვას. ოჯახის ანგელოზს შესთხოვდა ყოფილიყო მფარველი და დამცველი მისი ოჯახისა. ლოცვის დამთავრების შემდეგ ჭურს მოხდიდნენ და ღვინოს შესვამდნენ.

ქართული ტრადიციები ბუნებასთან, ლანდშაფტთან, კლიმატთან გლეხი კაცის შემოქმედებითი ურთიერთობის შედეგად ყალიბდებოდა. საამისოდ ი-ში (და, საერთოდ, დას. საქართველოში) ქალების შუბლზე წაკრული მოსახვევი შეიძლება დავასახელოთ. აქ ქალები, უმეტეს შემთხვევაში, შუბლშეხვეული, შუბლწაკრული საქმიანობდნენ. ქალებს ხშირად უწევდათ გარეთ გასვლა, ამიტომ, ზამთარში სითბოდან გახურებული შუბლით სიცივეში გასვლა თავის გაციებას და ტკივილს იწვევდა, ხოლო წაკრული შუბლი სიცივის დროს სითბოს შენარჩუნებას უწყობდა ხელს. ზაფხულში კი, ცეცხლთან ტრიალის დროს თავს ზედმეტი სიმხურვალისაგან იცავდა.

ი-ში, ისევე როგორც მთელ საქართველოში, ნათესაური ურთიერთობების ერთ-ერთი განმსაზღვრელი ფაქტორი გვარი იყო. აქ გვარის საუკუნოვანი არსებობის დამადასტურებელია გვარის დანაყოფები, რ-ებიც მისი სეგმენტაციის შედეგადაა მიღებული. იმერეთში გვარის დანაყოფების აღსანიშნავად სხვადასხვა ტერმინი გვქონდა: ბაბუიშვილობა, საგნებელი (ანუ მისაგნებელი) გვარი და ბუნე (ბუნი). ი-ის სოფლებში ტრადიციულად გვარები და გვარის დანაყოფები უბნებად ცხოვრობდნენ. აკრძალული იყო ერთი გვარის წარმომადგენელთა ერთმანეთზე დაქორწინება.

ი-ში კანონიკური ქრისტიანული სახელები იყო გავრცელებული, მაგრამ საისტორიო საბუთებით ირკვევა, რომ გვიანობამდე არქმევდნენ ძვ. ქართულ სახელებსაც. 1790-1803 ხონის საყდრის ბეგარის დავთარში გვხვდება შემდეგი სახელები: ახალკოჩა, ბუჭუელა (ბუჭუა), დედულა (დედულიკა), ლეკჯელა (ლეკჯა), მამისთუალა, მოზვერა. ისევე როგორც დანარჩენ საქართველოში, იმერეთშიც ნათლობის შემდეგ იყენებდნენ არაქრისტიანულ სახელებს და რადგან ხალხი მათ ამ სახელებით სცნობდა, საბუთებშიც მეტსახელებით შეჰყავდათ.

ი-ში ქართული საეკლ. არქიტექტურიდან აღსანიშნავია ბაგრატის ტაძარი, გელათის მონასტერი, სადაც მოქმედებდა გელათის აკადემია, კაცხის სვეტი, კაცხის ტაძარი, მღვიმევის მონასტერი, უბისის მონასტერი და სხვ., საერო არქიტექტურიდან – გეგუთის სასახლე, რ-იც არა მარტო მეფეთა საზაფხულო რეზიდენცია, არამედ სამონადირეო ცენ-ტრიც იყო.

ლიტ.: გ ა ბ უ ნ ი ა ლ., მევენახეობა იმერეთში. – მასალები საქართველოს ეთნოლოგიისათვის, XVIII, თბ., 1975; გ ა ს ი ტ ა შ ვ ი ლ ი გ., ხის დამუშავების კულტურა იმერეთში. – მასალები იმერეთის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის, თბ., 1978; თ ო ფ ჩ ი შ ვ ი ლ ი რ., საქართველოს ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარეები, თბ., 2017; კ ა კ ა ბ ა ძ ე ც., შროშული კერამიკა (ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით), თბ., 1982; კ ა ხ ი ა ნ ი კ., გლეხის კარმიდამო იმერეთში (ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით), თბ., 1964; რ უ ხ ა ძ ე ჯ., ხანი იმერეთის ხევსურეთია, თბ., 1989; მ ი ს ი ვ ე, ხალხური აგრიკულტურა დასავლეთ საქართველოში, თბ., 1976; შ ა ვ ი ა ნ ი ძ ე დ., ოკრიბა (ისტორიულეთნოგრაფიული ნარკვევი), ქუთაისი, 2005; ჯ ა ლ ა ბ ა ძ ე ნ., მემინდვრეობა იმერეთში. – მასალები იმერეთის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის, თბ., 1978.

რ. თოფჩიშვილი